

JOSIP POLJAN

Kipar lirskog izričaja koji u svoje sakralne skulpture unosi svoj kršćanski svjetonazor

Josip Poljan

Josip Poljan, istaknuti hrvatski kipar, rođen je 24. studenoga 1925. u Zagrebu.

Još kao gimnazijalac pohađao je nižu i srednju muzičku školu, a i dalje je nastavljao studirati glazbu, učio je violinu, no između glazbe i kiparstva izabrao je kiparstvo. Nakon završene gimnazije upisao je Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu. Njegov prvi profesor na Akademiji 1944/45. godine bio je Frano Kršinić (1897.-1982.), poznati kipar lirskog izričaja, koji je uspješno izradio svoj vlastiti stil, kako u kompoziciji motiva tako i u sintezi oblika s

naglašenom bliskošću klasi i duhu mediteranske tradicije. Drugu i treću godinu studirao je u klasi prof. Vanje Radauša (1906.-1975.), kipara snažne dramatične izražajnosti i uznemirenog temperamenta, da bi se četvrte godine ponovno vratio prof. F. Kršiniću. Tijekom studija J. Poljanu su kolegij Povijest umjetnosti predavali slikari Ljubo Babić (1890.-1974.), slikar s enciklopedijskim znanjem koji pripada ne samo slikarskom svijetu, već kulturnoj povijesti uopće, zatim Zdenko Vojnović (1912.-1954.), muzeolog i prvi predavač kolegija muzeologije na zagrebačkom Sveučilištu te Andro Vid Mihičić (1896.-1992.), pjesnik i pisac, koji je između ostalih likovnih priloga napisao studiju o mucu Kristovoj u umjetnosti. Diplomiravši 1949. godine na Akademiji likovnih umjetnosti, upisao je specijalni studij kiparstva kod prof. Antuna Augustinčića (1900.-1979.), kipara antologijskih djela figurativne skulpture inspiriranih ratom, koji zajedno s Ivanom Meštrovićem i

Josip POLJAN,
»Kardinal
Stepinac«,
bronca,
1996. godina

Franom Kršinićem čini »trujumfirat« s povijesnom ulogom u hrvatskom suvremenom kiparstvu.

Vrlo rano, nakon diplomiranja, Josip Poljan odlučio je, da učeničku klupu zamijeni profesorskom katedrom. Od 1951. godine posvećuje se kiparskom i pedagoškom radu. Na Školi za primijenjenu umjetnost u Zagrebu djeluje od 1951. do 1961. godine kao profesor, a od 1961. do 1978. godine predaje i na Katedri za likovne umjetnosti Pedagoške akademije u Zagrebu. Od 1978. do 1985. godine djeluje kao profesor na pedagoškom odjelu Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Od 1985. do 1987. godine bio je prodekan, a službu dekana obavlja od 1987. do 1991. godine. Nakon umirovljenja, bez profesorskih obveza, Josip Poljan je postao nemiran umjetnik koji u svoje mnogobrojne sakralne skulpture unosi sva svoja kiparska iskustva, ali i svoj kršćanski svjetonazor.

Moto njegove 50 godišnje kiparske aktivnosti slikovito je prikazao Davorin Vujčić riječima: »Trebalo stalno raditi.« Materijali kojima J. Poljan udahnuje život nisu niti kamen, niti drvo, već gips, glina i aluminijska folija. Ovi materijali, »podatni eksperimentu i otvorenoj improvizaciji i reinterpretaciji« oslobodili su J. Poljana akademizma i podarili mu gipkost, brzinu i sigurnost u umjetničkom oblikovanju njegovih skulptura.

On je opsesivno zaokupljen ljudskom figurom, ali nikada anatomske doslovan, J. Poljan »pokušava uhvatiti onu drugu, nematerijalnu komponentu čovjeka«, a religioznost u njegovom opusu »lišena je frivolne poze, patetične geste ili sračunate namjere. Tragična u raspeću ili radosna u pozdravu bratu Suncu, uvijek je vjerodostojna, živa i duboko humana«, zaključuje D. Vujčić.

Osvrćući se na izložbu skulptura u Galeriji A. Augustinčića u Klanjcu 14. studenoga 1997. likovni kritičar, Mirko Jozić, piše sljedeće: »Josip Poljan jedan je od onih umjetnika koji se tijekom cijelog svog radnog vijeka sustavno i intenzivno bavi religioznom problematikom u kiparstvu. Teme kao : raspeće, put križa,

Josip POLJAN, Pietà

posljednja večera, tabernakul, krstionica, oltarna plastika, a od likova osobito pieta, madona, sv. Ivan Krstitelj i sv. Franjo kontinuirano su prisutne u Poljanovu radu i čine značajan dio njegova opusa. U svojim skulpturama Poljan brižno i kontinuirano njeguje tradiciju afirmiranih likovnih vrijednosti, a njegove skulpture uopće govore u prvom redu o svijetu poezije, zanosa, nade i vjere, pa se čini da Poljan svijet svoje umjetnosti svjesno suprotstavlja drami povijesne egzistencije upućene i oslonjene na samu sebe. Tako gledana Poljanova umjetnost predstavlja nadahnut, religiozno utemeljen i na svoj način prihvatljiv odgovor na surova

pitanja života i povijesti. Skulpture u Donjoj Tramošnici ili Ovčarevu koje su ljudi, moleći se pred njima, prihvatili kao dio svoje intime, postale su također sastavnicom njihove sudbine. Zato, koliko god tragično, nije nelogično, da su s nestankom ljudi i njihovih domova u Posavini u ratu nestala i Poljanova djela – kao da se život ljudi i život skulptura nisu dali rastaviti.«

Josip Poljan, uvijek vedar, raspoložen i nasmiijan rado se odazvao našem pozivu za razgovor o njemu, njegovom opusu i o položaju umjetnika u današnjem društvu. Iako taj izvanjski izraz nije uvijek prisutan, kako sam priznaje, jer postoje trenuci potištenosti i depresije, što se međutim ne vidi na njegovom izvanjskom izgledu.

CKD: Mirko Jozić spominje, da su u nedavnoj srpskoj agresiji, koja je poharala hrvatska područja u Bosanskoj Posavini, nestala ili bila uništena neka vaša umjetnička djela. O kojim se skulpturama radi i da li su neke od njih pronađene i vraćene ili su zauvijek izgubljene?

Poljan: Djela koja sam napravio u Bosni uništena su u posljednjem ratu. Tako se liku svetog Ivana Krstitelja u crkvi u Donjoj Tramošnici, visokom oko 190 cm, uopće ne zna sudbina. Ciklus križnoga puta vraćen je u crkvu, no samo devet znatno oštećenih postaja, dok je o pet postaja izgubljen svaki trag. Od oštećenih

devet postaja križnog puta svega tri su kompletne. Za istu crkvu izgradio sam nacrt za oltar koji je bio izrađen u drvu, za ambon koji je također od drva uz kombinaciju biblijskoga teksta lijevanog u bronci. Dakle, od čitavog kompleksa crkve ostale su čitave samo tri postaje križnog puta. Napravio sam Gospu za katedralu u Mostaru, Svetog Franju u Ovčarevu (koji je ostao sačuvan), Svetog Franju s vukom u crkvi u Rumbocima, kao i Gospin lik za istu crkvu. Za crkvu u Šćitu na Ramskom jezeru izradio sam tabernakul iz pozlaćenog iskucanog lima te niz vitraja na prozorima iste crkve s tematikom iz Krista i Marije, kao i nekoliko manjih apstraktnih prozora.

CKD: Likovni kritičari rado ističu da Vaš sakralni opus afirmira tradicionalne likovne vrijednosti u kiparstvu, ali da se u njemu odražava svojevrsan »svijet poezije« te da Vaši kipovi potiču na molitvu, a ljudi ih doživljavaju kao dio svoje duhovne intime. Kako to postižete?

Poljan: Moj sakralni opus polazi ne od tradicionalnih vrijednosti, nego od psihološkog izraza pojedine teme, tako da se mogu uočiti određena odstupanja od akademizma u smjeru svojevrsne ekspresije. Vjerujem da upravo takav izraz pobuđuje kod gledatelja religiozni doživljaj.

CKD: U oblikovanju svjetonazora svake osobe, veliki, ako ne, i odlučujući utjecaj ima njegova obitelj. U kojoj je mjeri Vaša obitelj utjecala na Vašu religioznost, koja nikad nije bila upitna?

Poljan: Odgojen sam u obitelji religioznog svjetonazora. Unatoč tome što sam veliki dio svoje mladosti i srednje dobi proveo u vremenu kad je religioznost bila »neprikladna i neželjena«, nikada se nisam odrekao takvog svjetonazora, te sam prihvaćao narudžbe sa sakralnom tematikom usprkos tadašnjem duhu vremena, a koje je nasreću iza nas.

CKD: Je li glazba, kojoj ste se posvećivali u djetinjstvu, utjecala kasnije i na Vaše djelovanje kao umjetnika?

Poljan: Glazbeno obrazovanje sasvim se sigurno odrazilo i na mom kiparskom izrazu kroz stanoviti lirizam. U dubokom su mi pamćenju razgovori s profesorom Stjepanom Šulekom kod koga sam neko vrijeme učio svirati violinu, a koji je doista bio svestrano obrazovan umjetnik. Sjećam se jedne njegove primjedbe da ću se jednom svakako morati opredijeliti ili za glazbu ili za kiparstvo (što smatram komplimentom). No kiparstvo, kao kreativna i stvaralačka disciplina, prevagnulo je nad reproduktivnim izrazom

*Josip POLJAN,
»Bogorodica«, Odra
Snimio: Davorin Vučić*

glazbe, te moj odabir kiparstva nikada nije bio upitan.

CKD: Za vrijeme studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu bili ste učenik poznatih i priznatih kipara, kao npr. Frane Kršinića, Vanje Radauša i Antuna Augustinčića. U kojoj su mjeri ova velika imena hrvatske skulpture utjecala na vaš kiparski stvaralački izričaj?

Poljan: Za vrijeme studija najveći je utjecaj na mene imao profesor Frano Kršinić izuzetan pedagog i vrlo tolerantan prema studentima. Drugu i treću godinu studija bio sam u klasi profesora Radauša čiji sam značaj doista započeo uviđati tek kasnije tijekom svog kiparskog rada i time ga sve više cijenio. U **specijalki** nakon završene akademije bio sam kod profesora Augustinčića čiji je rad neupitan. Vjerujem da sam svoj likovni rad utemeljio na sve tri osobnosti svojih profesora, iako sam se oslobodio akademskih pravila i principa i, vjerujem, ostvario svoj osobni izraz.

CKD: U kakvoj su Vam uspomeni ostali profesori kolegija Povijesti umjetnosti na Akademiji likovnih umjetnosti, kao npr. Ljubo Babić, Zdenko Vojnović i Andro Vid Mihičić. A. V. Mihičića osobno sam poznavao i s njime prijateljevao diveći se njegovoj enciklopedijskoj naobrazbi i svojevrsnom kritičko-teološkom pristupu katoličkoj eklezijalnosti.

Poljan: Profesor Ljubo Babić koji mi je predavao u prvoj godini studija bio je ne samo povjesničar umjetnosti nego i vrstan slikar. Njegova predavanja uvijek su bila doživljaj koji se pamti, kao i njegove knjige koje je napisao. Profesor Zdenko Vojnović bio je izuzetno obrazovan i informirao nas je o mnogim pojavama u likovnoj umjetnosti. Profesor Vid Mihičić bio je bez sumnje vrlo obrazovan i svestran, iako na mene nije ostavio naročiti utjecaj.

CKD: Kao profesor na Školi primijenjene umjetnosti, te na Katedri za likovne umjetnosti Pedagoške akademije u Zagrebu likovno ste odgajali generacije mladih umjetnika u razdoblju

ateističko-komunističkoga političkog sustava. Kakvo je mjesto u Vašem nastavnom i pedagoškom djelovanju zauzimala sakralna ili crkvena umjetnost, odnosno umjetnost s religioznim ili kršćanskim sadržajem?

Poljan: Nakon završene Akademije likovnih umjetnosti, na savjet profesora Kršinića i na njegovu preporuku postao sam profesor na Školi primijenjene umjetnosti gdje je počelo moje pedagoško sazrijevanje, ali usporedno i sazrijevanje u kiparskom izrazu. Nakon Škole primijenjene umjetnosti bio sam sedamnaest godina profesor na Pedagoškoj akademiji, a nakon toga osamnaest godina na Likovnoj akademiji kao izvanredni, a zatim i redoviti profesor. Od 1985. do 1987. g. bio sam prodekan, a od 1987. do 1991. i dekan Akademije (ja sam prvi dekan koji nije bio član Saveza komunista (SK). U vrijeme moga dekanskog mandata izvršili smo adaptaciju majstorske radionice Antuna Augustinčića na Jabukovcu u Zagrebu i ostvarili prostor za studente od cca. 2000 m² i time omogućili rad čitavom nizu studenata i profesora kao svojevrsnu varijantu Akademije likovnih umjetnosti. Nakon umirovljenja tj. nakon 45 godina pedagoškog rada mogao sam se posvetiti isključivo kiparskom radu tako da je otada moj kiparski opus započeo rasti daleko većom brzinom.

CKD: Kada ste se opredijelili za sakralnu umjetnost i da li su Vaša mnogobrojna kiparska djela bila rezultat Vašeg kršćanskog svjetonazora ili su nastala putem tzv. »narudžbe korisnika sakralnih prostora«?

Poljan: Živeći u vremenu komunističkog jednogumlja religiozni svjetonazor bio je, ako ne zabranjen, a onda svakako nepoželjan. Tako su mnoga moja djela nastala u tom periodu stvarana u svojevrsnoj ilegali i nisu se mogla javno prezentirati. Sada kada je taj »mračni period« napokon iza nas mogu objaviti svoja djela sakralne tematike koja su do sada bila ili nepoznata ili zatajena. Moj prvi veći rad nakon stvaranja Hrvatske države je kip

Josip POLJAN, »Pad pod križem«, Snimio: Davorin Vujčić

*Josip POLJAN, Josip Radnik,
Buzin, Snimio: Davorin
Vujčić*

bl. Alojzija Stepinca u Krašiću, zatim varijanta istoga kipa u Maloj Mlaci. To su prvi veliki radovi sakralne tematike koji su mogli biti javno prezentirani. Osim spomenika Anti Starčeviću u Zagrebu koji je podignut zaslugom Družbe »Braća hrvatskog zmaja«, moja su djela pretežno sakralne tematike. Jasno je da sakralnu tematiku može doživjeti samo čovjek koji je i sâm vjernik, iako po mom mišljenju »sakralne umjetnosti« nema – postoji samo umjetnost ili 'ne-umjetnost', a tematika može biti sakralna. To se dogodilo u mom slučaju. Narudžbe su stizale od strane Crkve. Uglavnom su to bile narudžbe sakralne tematike, iako sam neprestano njegovao izraz takve sakralne tematike i izvan narudžbi. Tako sakralnost u mom opusu nije samo rezultat narudžbi, nego i mojih unutarnjih pobuda i htijenja.

CKD: Za svakoga umjetnika njegova djela predstavljaju, metaforički rečeno, njegovu djecu. Roditelju je svako njegovo dijete najdraže. Koja su Vaša djela najuspjelija, a Vama najdraža?

Poljan: Govoriti o mojim najdražim djelima svakako je vrlo teško. Svako djelo je dio mene i meni podjednako drago. Želim istaknuti lik svetog Franje s pticama koji je postavljen u Zlatnom Cekinu kraj Slavonskog Broda. Izradio sam kip svetog Antuna Padovanskog ispred crkve u Čakovcu, a trenutačno je u fazi lijevanja kip svetog Franje s pticama koji će biti postavljen u klausturu franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu. I dalje, unatoč navršene 81 godine života, još uvijek radim i mislim da to što i dalje mogu raditi kipove i izražavati se na likovnome planu osigurava moje življenje.

CKD: Smatrate li da je u hrvatskom jezičnom prostoru potreban jedan časopis profila CKD koji se bavi temama sakralne umjetnosti i kakav bi oblik on trebao imati. Smatrate li da u našem

kulturnome prostoru, koji se, nakon uspostavljanja neovisne Hrvatske otvorio demokratskim procesima, naši umjetnici, npr. arhitekti, kipari i slikari, još nisu svladali »kršćansku abecedu«, a koja im je bila uskraćena tijekom vladanja komunističkih vlastodržaca te je li im potrebno »doškoloвање« u onome što se danas podrazumijeva pod pojmom »sakralna i crkvena kulturna dobra«?

Poljan: U našem vremenu, kada je došlo vrijeme slobode, u svakome pogledu mislim da je jedan ovakav časopis dobro došao da bi pružio obavijesti o umjetnosti sakralne tematike. Ja sam po opredjeljenju figurativni kipar i smatram da se sakralna tematika mora i može izraziti u figurativnom obliku, iako to ne mora biti »akademski realizam«, već se može izraziti čak i apstraktnim načinom. Svaka prava umjetnost je sakralna, bez obzira koji je njezin umjetnički izraz. Žalosno je što kritika i mediji minoriziraju figurativni izraz i smatraju ga nečim staromodnim. Ne postoji umjetnost koju možete svrstavati u neke okove i kalupe jer to vodi u isključivost pa i tabuizaciju stanovitih likovnih izričaja. Vjerujem da časopis »Crkvena kulturna dobra« može uvelike poslužiti boljem upoznavanju umjetnika, naročito onih koji se bave sakralnom tematikom. Umjetnost je ipak izraz pojedine osobnosti i stil pojedinog umjetnika. Opasna je u svakom slučaju pomodnost i povodjenje za 'izmima', što je nažalost u medijima vrlo prisutno. Kršćanska abeceda je pretpostavka za svako umjetničko djelo sakralne tematike, bilo u arhitekturi bilo u slikarstvu i kiparstvu, pa bi ovaj časopis mogao mnogo pridonijeti upoznavanju javnosti s ne samo recentnim imenima, nego i s našim velikim umjetnicima sakralne tematike, da spomenem samo neke: Ivo Dulčić, Zlatko Šulentić, Slavko Šohaj, Ksenija Kantoci, Dinko Šimunović, kao i mnogi drugi živeći i umrli umjetnici.

*Razgovor vodio:
dr. Juraj Kolarić*